

Socialdepartementet

Yttrande över remiss av betänkandet Hem för barn och unga För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84)

Utredningens uppdrag är att titta på möjligheterna till en ökad differentiering av vården vid hem för vård eller boende (HVB) samt att införa vissa särskilda befogenheter vid HVB för barn och unga. Detta för att säkerställa en trygg och säker vårdmiljö vid HVB och därigenom stärka HVB som en del i vårdkedjan.

Sammanfattande bedömning

Jönköpings kommun gör bedömningen att de förslag som presenteras i utredningen är välgrundade och har potential att bidra till förbättringar i vården för en särskilt utsatt målgrupp. Utredningens ambitionshöjningar är viktiga för att stärka kvaliteten i samhällsvården av barn.

Samtidigt vill Jönköpings kommun understryka att dessa förslag medför risk för betydande ekonomiska konsekvenser för kommunerna. Införandet av nya arbetssätt, rutiner och processer samt upphandling av vård med högre krav på kvalitet och kompetens innebär ökade kostnader som inte tillräckligt beaktas i utredningen. Det finns även en risk för platsbrist inom vissa målgrupper med omfattande behov, vilket kan leda till att kommunerna inte fullt ut kan tillgodose barn och ungas rätt till adekvat vård. En sådan efterfrågeproblematik riskerar dessutom att driva upp dygnskostnaderna ytterligare.

Vidare har barn- och ungdomsvården under lång tid varit föremål för ett högt förändringstryck, vilket påverkar möjligheterna att skapa stabilitet, befästa kunskap och utveckla hållbara beslutsprocesser. Vid större förändringar minskar den ordinarie arbetskapaciteten samtidigt som befintliga processer behöver omarbetas. I dessa situationer krävs ofta tillfälliga förstärkningar av bemanningen för att upprätthålla kvaliteten.

Socialtjänsten har dessutom successivt tilldelats nya målgrupper, uppdrag och lagstiftningsområden. Även om varje enskild förändring kan betraktas som kostnadsneutral, innebär den samlade effekten påtagliga och varaktiga kostnadsökningar.

Kommunen vill särskilt betona att utredningens förslag innebär en risk för förhöjda dygnskostnader. I kombination med den marknadsstyrning som präglar barn- och ungdomsvården riskerar detta ytterligare försvaga kommunernas ekonomiska förutsättningar. Staten bör därför ta ett tydligare ansvar för både styrning och ekonomisk kompensation, så att ambitionshöjningarna inte leder till oproportionerliga ekonomiska bördor för enskilda kommuner.

Betänkandets uppdrag innefattar framför allt att analysera hur en ökad differentiering av vården vid HVB kan göras, behov av särskilda befogenheter vid HVB samt vilka HVB som bör ha tillgång till särskilda befogenheter.

Jönköpings kommun konstaterar att utredningen inte tillräckligt tydligt adresserar frågan kring ansvarsfördelning mellan kommun och region, samt ett ökat nationellt ansvar för barn- och ungdomsvårdens institutioner. Utan en grundläggande analys och konkreta förslag inom dessa områden bedömer kommunen att förutsättningarna för de mer genomgripande reformer som barn- och ungdomsvården i dagsläget kräver inte är tillräckliga.

Barn- och ungdomsvården är ett komplext område där insatser från flera samhällsnivåer krävs för att skapa trygghet, kontinuitet och kvalitet för de mest utsatta. Såsom uppdelningen mellan kommun och region ser ut idag riskerar den att skapa glapp i samordningen, särskilt när barn och unga har behov som sträcker sig över både socialtjänst och specialistvård. För att möta dessa behov krävs att regionen blir en naturlig och integrerad samverkanspart i barn- och ungdomsvården. Om ingen ansvarsförskjutning kommer till stånd krävs i alla fall ett mer integrerat och gemensamt arbetssätt där kompetens, resurser och ansvar delas på ett sätt som gynnar barnens bästa. Regionens expertis inom psykiatri, habilitering och medicinsk vård är avgörande för att uppnå tillräckligt bra resultat.

Avseende statens roll, konstaterar Jönköpings kommun att staten idag är huvudman för samtliga SiS-hem. Detta innebär att det redan finns en statlig närvaro inom en central del av vårdkedjan. Mot bakgrund av utredningens förslag om en ökad grad av inskränkningar och befogenheter för hem för barn och unga blir frågan om ökat statligt ansvar även för dessa typer av boendeformer än mer angelägen att analysera. De föreslagna inskränkningarna förstärker bilden av att barn- och ungdomsvården utgör en av samhällets mest känsliga funktioner, med stor påverkan på några av våra mest sårbara grupper.

Att vården idag till stor del är privatiserad innebär att tillgängligt stöd till utsatta barn styrs av marknadslogik snarare än av samhällsansvar. Detta medför risker för ojämlikhet, bristande kvalitet och fragmentering mellan olika aktörer. En ökad nationell samordning skulle kunna säkerställa likvärdig tillgång till vård, nationella kvalitetskrav och förbättrad uppföljning av insatser.

Specifika förslag

Från HVB till hem för barn och unga

En ny placeringsform införs i socialtjänstlagen: *hem för barn och unga*. Med dessa hem avses boende samtidigt med vård. För barn och unga ingår även omvårdnad och behandling samt för barn även uppfostran. Definitionen av nuvarande vårdform hem för vård eller boende, HVB, ska inte längre få ta emot barn, utan endast personer som fyllt 18 år.

Jönköpings kommun ställer sig positiv till förslaget, med medskicket att man bör använda begreppet ”fostran” eller till och med ”god fostran” i enlighet med föräldrabalken i stället för utredningens begrepp ”uppfostran”. Samhällsvården kan inte ha ett lägre krav än föräldraskapet. Uppfostran signalerar auktoritärt föräldraskap medan fostran speglar uppdraget som förälder.

Differentiering av vården

Utredningen föreslår att hem för barn och unga ska finnas i tre kategorier.

Jönköpings kommun ställer sig positiv till förslaget, men vill belysa risken att vårdutbudet och dygnskostnaderna fortsatt i hög grad kan styras av marknaden. Två perspektiv har lyfts vid remissförfarandet i kommunen. Dels att utbudet kan bli för snävt för målgrupper med komplex problematik eller åldersspann som mer sällan behöver vård, liksom att kostnaderna per vårddygn kan öka för de vårdbehov där platsförfrågningarna kommer vara högre.

Redan idag upplever Jönköpings kommun ibland utmaningar kring att matcha barnets vårdbehov med rätt vårdform och HVB, även utan den mer utpräglade specialisering som föreslås inom ramen för utredningen.

Innehåll och utformande av vården

Utredningen anser att den nya placeringsformen hem för barn och unga ska ha krav på sig att barnet eller den unge som vårdas i hemmet ska få en genomtänkt och professionell vård och stöd utifrån sitt individuella behov under hela sin placeringstid, dygnet runt och alla dagar i veckan. Krav finns också på delaktighet för barnet/den unge, god kvalitet i insatser enligt vetenskap och beprövad erfarenhet. Tillgång till och stöd för utbildning och hälso- och sjukvård ska ges på samma sätt som för andra barn och unga.

Jönköpings kommun vill framhålla den avgörande betydelsen av ett väl-fungerande hälso- och sjukvårdssystem för placerade barn och unga, inte minst inom barn- och ungdomspsykiatri. Utredningens överväganden i avsnitt 8.4.2 är viktiga men överenskommelser, regionavtal och vårdregioner är inte tillräckliga. Placerade barn utgör en särskilt utsatt målgrupp och behöver därför definieras och hanteras som en sådan inom hälso- och sjukvården.

I utredningen förs en diskussion om att en förändrad styrning av hälso- och sjukvården för denna målgrupp skulle ta för lång tid i förhållande till barnens akuta behov. Jönköpings kommun vill understryka att utvecklingen inom vården redan i dag är mycket långsam och att nuvarande ordning inte ger tillräckliga resultat. Om ett ändrat huvudmannaskap skulle ge bättre resultat, även om det tar tid att genomföra, kan det vara att föredra för att säkerställa långsiktigt likvärdiga förutsättningar för placerade barn.

I dag lämnas socialtjänsten alltför ofta ensam, utan den specialistkompetens som krävs, för att både bedöma behov, säkerställa adekvata insatser och följa upp resultat. Detta innebär en betydande risk för att placerade barn inte får den vård de har rätt till, med risk för allvarliga konsekvenser för samhället som följd. Jönköpings kommun önskar därför att ansvaret för målgruppen delas med hälso- och sjukvården.

Föreståndarens kompetens

Jönköpings kommun vill betona behovet av en särskild föreståndarutbildning/ kompetensutveckling för HVB-föreståndare, i linje med förslaget i SoU 2023:66. En sådan utbildning är central för att kvalitetssäkra vården och skapa jämlika förutsättningar nationellt. Inspiration kan hämtas från rektorsutbildningen eller integreras i Yrkesresan.

Behov av befogenheter

Utredningen har kommit fram till att det finns behov av befogenheter att kunna besluta om inskränkande åtgärder vid hem för barn och unga för att kunna säkerställa en trygg och säker vårdmiljö, både vid kommunala och privata hem samt både för vårdade enligt SoL och LVU. Inskränkningar i form av rumsvisitation, kroppsvisitation, provtagning eller begränsningar av elektronisk kommunikation gäller ej vid hem för barn och föräldrar.

Jönköpings kommun ställer sig positiv till förslaget.

Samtliga förslag till befogenheter är behövliga men kräver också stort ansvar och en vaksamhet så att osunda kulturer inte utvecklas vid de enskilda hemmen. Detta kräver kvalitativ och stödjande tillsyn av IVO,

tillgängliga rapporteringskanaler för barnen, fullgjorda rapporteringssystem och genomförda uppföljningar vid hemmen i enlighet med lagförslaget.

Jönköpings kommun ställer sig vidare positiva till förslagen rörande det förebyggande arbetet vilket ses som nödvändigt för att balansera de befogenheter som föreslås. Vidare ställer sig kommunen bakom förslagen rörande socialnämndens befogenheter i form av att kunna besluta om regelbunden provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet samt befränsning av användning av elektroniska kommunikationstjänster för den som vårdas enligt LVU vid hem för barn och unga.

JÖNKÖPINGS KOMMUN

Mona Forsberg (S)
Kommunalråd

Johan Fritz
Stadsdirektör